

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ У ШКОЛІ І СТУПЕНЯ

MODERN EDUCATION PRACTICES IN THE PRIMARY SCHOOL (LEVEL 1)

УДК 373.3.016:81'367(477)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1

Словниково-лексична робота як засіб розвитку операцій мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови

Наталія Лазаренко , Надія Комарівська

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку операцій мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови засобами словниково-лексичної роботи. Оволодіння вмінням свідомо й доречно використовувати слова в мовленні сприяє розвитку комунікативних і читацьких умінь, підвищує культуру спілкування та активізує мисленнєву діяльність учнів. На основі теоретичного обґрунтування й методичного аналізу наукових праць з'ясовано, що систематична та цілеспрямована робота над збагаченням, уточненням і активізацією словникового запасу учнів сприяє розвитку таких мисленнєвих операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація.

Автори підкреслюють, що мислення виявляється через мовлення і вдосконалюється в процесі спілкування, тоді як мовлення формується під впливом мислення. Ці два процеси утворюють нерозривну єдність: мислення виходить за межі чуттєвого сприймання, а мовлення забезпечує його організацію та розвиток. Мовленнєва діяльність охоплює чотири етапи – орієнтування, планування, реалізацію та контроль, що відповідає загальній структурі будь-якого виду діяльності. Проблема формування мислення молодших школярів на уроках української мови розглядається в контексті актуальних методичних питань.

У статті окреслено психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу: урахування вікових та пізнавальних особливостей молодших школярів; створення мовленнєво-розвивального середовища; використання системи вправ, спрямованих на активізацію мисленнєвої діяльності; поєднання лексичних завдань з іншими видами мовленнєвої діяльності; системність і послідовність роботи над словом; створення мотиваційного простору, що пробуджує інтерес до пізнання мовних явищ.

Зроблено висновок, що одним із важливих чинників розвитку операцій мислення молодших школярів є систематична словниково-лексична робота, адже саме слово виступає основною одиницею мовлення й мислення.

Ключові слова: словниково-лексична робота, мислення, молодші школярі, психолого-педагогічні умови, українська мова, розвиток мовлення.

UDC 373.3.016:81'367(477)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-4-1

Dictionary-lexical work as a means of developing thinking operations of young schoolpieces in the process of learning the ukrainian language

Nataliya Lazarenko , Nadiia Komarivska

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article considers the problem of the development of thinking operations of younger schoolchildren in the process of learning the Ukrainian language by means of vocabulary and lexical work. Mastering the ability to consciously and appropriately use words in speech contributes to the development of communicative and reading skills, increases the culture of communication and activates the thinking activity of students. Based on the theoretical substantiation and methodological analysis of scientific works, it was found that systematic and purposeful work on the enrichment, clarification and activation of students' vocabulary contributes to the development of such thinking operations as analysis, synthesis, comparison, generalization, classification.

The authors emphasize that thinking is manifested through speech and is improved in the process of communication, while speech is formed under the influence of thinking. These two processes form an inseparable unity: thinking goes beyond sensory perception, and speech provides its organization and development. Speech activity includes four stages-orientation, planning, implementation and control, which corresponds to the general structure of any type of activity. The problem of forming the thinking of younger schoolchildren in Ukrainian language lessons is considered in the context of current methodological issues.

The article outlines the psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of this process, in particular: taking into account the age and cognitive characteristics of younger schoolchildren; creating a speech-developmental environment; using a system of exercises aimed at activating thinking activity; combining lexical tasks with other types of speech activity; systematic and consistent work on the word; creating a motivational space that awakens interest in the knowledge of language phenomena.

It is concluded that one of the important factors in the development of thinking operations of younger schoolchildren is systematic vocabulary and lexical work, because the word itself acts as the basic unit of speech and thinking.

Keywords: vocabulary and lexical work, thinking, younger schoolchildren, psychological and pedagogical conditions, Ukrainian language, speech development.

Постановка проблеми. Загальні теоретичні орієнтири сучасної мовної освіти, окреслені концепцією проєкту «Нова українська школа», визначають одним із провідних завдань школи інтелектуальний розвиток учнів, оволодіння ними прийомами мислення, що сприяють формуванню всебічно розвиненої, гармонійної особистості. Важливим критерієм розумового розвитку школярів виступає рівень сформованості операцій мислення.

В умовах компетентнісного підходу мовна освіта набуває не лише комунікативного, а й пізнавально-розвивального характеру, що передбачає інтеграцію лінгводидактичних і психолого-педагогічних засад навчання. У цьому контексті особливого значення набуває словниково-лексична робота з учнями, оскільки слово виступає не лише засобом спілкування, а й основною одиницею мислення, від якої залежить точність і гнучкість розумових операцій.

Дослідженнями сутності лексичного значення слова та структури лексико-семантичних груп займалися українські лінгвісти В. Ващенко, М. Жовтобрюх, С. Левченко, Л. Лисиченко, О. Нечитайло та ін. У початковій школі лексику вивчають у двох взаємопов'язаних аспектах – нормативно-практичному та навчально-пізнавальному. Ознайомлення молодших школярів із лексичними явищами передбачає не лише засвоєння елементарних теоретичних знань, а й збагачення активного словника учнів найуживанішими лексичними рядами. Важливо забезпечити, щоб діти не лише знали слова, а й уміли практично користуватися всім багатством української мови в усному та писемному мовленні.

У процесі організації лексичної роботи

необхідно враховувати вікові та психологічні особливості молодших школярів. Результати численних психолого-дидактичних і методичних досліджень (М. Вашуленко, Л. Коломієць, Г. Костюк, О. Савченко, Н. Сіранчук, Г. Шульга та ін.) свідчать про достатньо високий рівень загального розвитку учнів початкових класів і значні потенційні можливості у вдосконаленні їхнього мовлення та мислення. Дослідники виокремлюють вправи словниково-логічного спрямування, побудовані на вербальному (наочному) матеріалі, що містять логічне навантаження та спонукають учнів до аналітико-синтетичної діяльності.

Спостереження за навчальним процесом у початковій школі, а також проведені бесіди з учителями та учнями засвідчують, що словниково-логічним вправам приділяють недостатню увагу. Більшість педагогів недооцінюють потенціал логічних завдань вербального спрямування як ефективного засобу інтелектуального розвитку учнів, збагачення та активізації їхнього словникового запасу, формування мовних знань і практичних умінь з української мови. Такий стан справ підкреслює актуальність дослідження проблеми, пов'язаної з упровадженням словниково-лексичної роботи як чинника розвитку мислення молодших школярів.

Мета статті – виокремити психолого-педагогічні умови ефективності організації словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів у процесі вивчення української мови на основі теоретичного обґрунтування та методичного аналізу наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Провідним завданням вивчення української мови в початковій школі є всебічний мовленнєвий розвиток учнів, формування культури мовлення й комунікації. Рівень володіння мовою безпосередньо залежить від ступеня опанування лексиною. Робота над семантикою слова є

одним із найефективніших засобів кількісного збагачення та якісного вдосконалення активного словника молодших школярів. Уміння вільно оперувати лексичним запасом сприяє розвитку мовленнєвих і читацьких навичок, підвищенню культури спілкування та активізації мислення.

На уроках української мови, як і під час опанування інших навчальних дисциплін, розвиток мислення учнів здійснюється в процесі засвоєння теоретичних знань і формування практичних умінь через виконання різних вправ і пізнавальних дій. Водночас, науковці наголошують на доцільності використання спеціально дібраних розвивальних завдань, спрямованих безпосередньо на активізацію мисленнєвої діяльності учнів.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що методика організації словниково-лексичної роботи достатньо ґрунтовно розроблена для учнів середньої ланки освіти й частково для початкової школи (М. Вашуленко, Н. Неусипова, Л. Попова, А. Свашенко, Н. Сіранчук та ін.). Водночас лише окремі наукові розвідки присвячені дослідженню аспектів збагачення мовлення молодших школярів лексичними засобами (Л. Варзацька, К. Дідух, Н. Лазаренко, Л. Марченко, К. Пономарьова, О. Хорошківська та ін.). Словниково-логічні вправи науковці розглядають як засіб формування в дітей найпростіших логічних умінь (К. Маланюк, О. Савченко), розвитку мислення й мовлення (Л. Варзацька, М. Сердюк, М. Сокирко,), як важлива ланка роботи над лексичним значенням слова та усвідомленням понять (М. Вашуленко, О. Мельничайко, Л. Попова).

У психологічній науці мислення

тракується як «процес опосередкованого й узагальненого пізнання людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності у їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях» [1, 39]. У процесі мислення людина глибше пізнає предмети та явища навколишнього світу, що дає їй змогу змінювати й удосконалювати їх відповідно до власних потреб.

Проблема розвитку мислення дитини завжди посідала важливе місце в психології та педагогіці. Особливо значущими для нашого дослідження є погляди українського психолога Г. Костюка. Він наголошував, що вплив навчання на розвиток дитини визначається її віковими та індивідуальними особливостями, що залежать не лише від попереднього досвіду навчання, а й від рівня фізіологічної зрілості організму та особливостей нервової системи. Учений підкреслював, що на розвиток мислення істотно впливають діяльність дитини, її практичний досвід і навчання в школі.

Розкриваючи взаємозв'язок між навчанням і психічним розвитком, Г. Костюк підкреслював, що ці процеси взаємно зумовлюють один одного: кожен із них створює умови для успішного перебігу іншого. Навчання, ставлячи перед школярами пізнавальні й практичні завдання та озброюючи їх способами розв'язання, випереджає розвиток, водночас спираючись на вже досягнуті результати особистісного становлення дитини. Учений наголошував, що навчання має враховувати не лише актуальний рівень розвитку, а й потенційні можливості учня, які завжди перевищують уже реалізовані [2].

У процесі навчання в молодших школярів поступово формуються елементи наукових понять, що має важливе значення для становлення словесно-логічного мислення. Розвиток здатності до аналізу сприйнятої інформації передбачає уміння розкладати цілісне явище на окремі складники, виявляти

ознаки за допомогою порівняння спільного й відмінного, визначати істотне та несуттєве в предметах і явищах. Оволодіння аналітичними діями починається з уміння дитини помічати в об'єктах навколишнього світу різні властивості та ознаки.

Оскільки будь-який предмет можна розглядати з різних позицій, під час спостереження на перший план виходить та чи інша його характерна риса або властивість. Здатність учнів виділяти якості предмета потребує певного рівня розумових зусиль. Зазвичай першокласники спроможні назвати лише дві-три властивості з багатьох, проте поступово це вміння розвивається завдяки розширенню пізнавального досвіду дітей і ознайомленню їх із багатоманітними проявами навколишньої дійсності [13]. Для розвитку цього вміння варто застосовувати прийом зіставлення запропонованого предмета з іншими. Паралельно з оволодінням прийомом виокремлення властивостей шляхом порівняння різних предметів або явищ необхідно вводити поняття загальних і відмінних, суттєвих і несуттєвих ознак.

Навчання передбачає накопичення знань та оволодіння способами їхнього застосування (прийомами здобуття й використання), що безпосередньо пов'язано з рівнем розвитку мислення учнів. Більшість дослідників наголошують на необхідності формування операційної сторони мислення в процесі навчальної діяльності. Зокрема, у наукових працях Т. Яновська [15] визначає поняття «мислення» та його різновиди із урахуванням вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, аналізує специфіку навчальної діяльності цього вікового періоду, підкреслює важливість систематичної роботи над операціями мислення.

У дидактичній літературі зазначається, що умовою ефективного розвитку мислення є його активізація [9; 10]. Психологи також звертають увагу на значення стимулювання розумової активності школярів у процесі засвоєння знань. У зв'язку з цим доцільно застосовувати активні методи та форми навчання: пізнавальні задачі [10], проблемні бесіди та дискусії [10], загадки, завдання на кмітливість, шаради [6; 14], елементи дослідження та спеціальні навчальні ігри [11] тощо.

У сучасній освітній практиці значну увагу приділяють розвивальному компоненту уроку, який включає розвиток психічних процесів, оволодіння всім спектром загальнонавчальних умінь і навичок, а також накопичення індивідуального досвіду пошукової діяльності. Серед інших складників цього компонента особливе місце посідає розвиток мислення молодших школярів як невід'ємна складова процесу навчання.

О. Савченко підкреслює важливість формування в молодших школярів загально-пізнавальних умінь – аналізу, порівняння, класифікації, групування, установаження причинно-наслідкових зв'язків – і наголошує на необхідності поетапного керування розвитком мисленнєвих операцій [11]. Вона пропонує методіку формування цих умінь та схеми-опори для переходу від міркування вголос до мислення мовчки, а також спеціальні вправи для «розумової гімнастики», спрямовані на розвиток гнучкості та швидкості мислення.

Мислення реалізується в мовленнєвій формі та вдосконалюється через спілкування, а мовлення, у свою чергу, формується мисленням. Мислення і мовлення становлять єдність, де перше виходить за межі чуттєвого пізнання, а друге забезпечує його структуру та розвиток. Мовленнєва діяльність включає чотири фази: орієнтування, планування, реалізація та контроль, що відповідає загальній структурі

будь-якої діяльності.

У працях Г. Костюка, Н. Менчинської та ін. підкреслюється важливість мовлення для розвитку мислення дитини. Для ефективного спілкування людина повинна володіти низкою умінь: швидко і правильно орієнтуватися в умовах комунікації, планувати мовлення, вибирати зміст акту спілкування, знаходити адекватні засоби його передачі та забезпечувати зворотний зв'язок. Порушення будь-якої з цих ланок робить спілкування неефективним [2, 58].

Проблема формування мислення молодших школярів на уроках мови розглядається в контексті актуальних методичних питань. Розвиток мислення через роботу над мовленням є складним міждисциплінарним процесом, який досліджують психологія, педагогіка та лінгвістика. Так, швейцарський психолог Ж. Піаже розробив теорію когнітивного розвитку, описавши стадії еволюції дитячого мислення, включаючи пропорційне й конкретно-операційне мислення. Американський психолог Д. Аусубель досліджував конструктивне навчання та вивчення понять через мовлення, розробивши теорію «передбачення концептів», що акцентує на введенні нових знань у контекст існуючих концепцій.

В. Сухомлинський наголошував на тісному зв'язку розвитку мислення й мовлення в молодших школярів, підкреслюючи, що ця робота є обов'язковою на уроках української мови та літературного читання. М. Вашуленко [4] приділяв особливу увагу оволодінню мовленням і розвитку мислення учнів, виділяючи такі напрями роботи: спостереження, порівняння, робота з поняттями, установлення часової

послідовності та причино-наслідкових зв'язків, розв'язування задач. Він запропонував методичні рекомендації та приклади вправ на основі словниково-лексичного та синтаксичного матеріалу, а також завдань на аналіз і побудову текстів.

У посібнику С. Дорошенка [3] робота над розвитком мислення молодших школярів подається в розділах «Методика навчання грамоти» і «Методика спостережень, які формують розвитку мовлення». Наголошується на важливості організації систематичних у першокласників умінь виділяти суттєві ознаки, зіставляти й протиставляти, конкретизувати та узагальнювати, виявляти причино-наслідкові зв'язки. Основою розвитку сприймання, мислення й мовлення у взаємозв'язку є наочні образи та досвід спостережень.

Н. Сіранчук у своїх дослідженнях підкреслює, що лексична компетентність – це не лише володіння словниковим запасом і вміння доречно застосовувати слова, а й цілісна інтегративна якість особистості школяра, що охоплює його мотивацію, систему цінностей, умінь прогнозувати мовленнєві ситуації та проявляти гнучкість мислення. Авторка зазначає: «Важливим для формування лексичної компетентності учня є вміння зіставляти і диференціювати мовні одиниці в процесі породження мовленнєвого висловлювання (тексту) потрібні на всіх мовних (мовленнєвих) рівнях породження: на лексичному (вибір слова для точнішої передачі думки, задуму), на граматичному (вибір речення тієї або тієї структури, вибір доцільного варіанта з низки граматичних синонімів), рівень тексту (вибір типу тексту, стилю, композиції відповідно до задуму)» [12]. Н. Сіранчук наголошує, що володіння достатнім словниковим запасом, умінь оперувати синонімами, антонімами та розглядати слово як семантичне поле формують підґрунтя для розвитку логічного мислення,

умінь аналізувати, порівнювати й узагальнювати.

Аналіз наукової літератури свідчить, що опанування мовою і мовленням тісно пов'язане з розвитком мислення молодших школярів. На уроках мови, як і на уроках інших предметів, мислення учнів формується через засвоєння нових знань і розвиток навичок за допомогою різноманітних практичних вправ і дій.

Одним із дієвих засобів формування мисленнєвих операцій у молодших школярів є словниково-логічні вправи. Вони базуються на вербальному матеріалі, мають певне логічне навантаження та спонукають дітей до активної розумової діяльності. Проте словниково-логічні вправи здебільшого застосовуються лише на етапі навчання грамоти, а різні їх типи використовують недостатньо широко. Переважають завдання на визначення родових і видових понять, тоді як вправи на встановлення предмета за його діями чи ознаками, на формулювання простих логічних визначень, із елементами порівняння та інші трапляються значно рідше. Під час укладання таких завдань, як правило, не враховують необхідність розвитку мисленнєвих операцій у молодших школярів.

Аналіз науково-методичної літератури показує, що більшість дослідників пов'язують використання словниково-логічних вправ саме з періодом навчання грамоти. Зокрема, М. Вашуленко, М. Сердюк, М. Сокирко, Л. Попова виокремлюють групи вправ, які доцільно застосовувати на уроках із перших днів навчання 6–7-річних учнів, подаючи приклади різноманітних завдань. Дослідники підкреслюють важливість їх використання для збагачення та активізації

словника першокласників, а також розвитку їх логічного мислення.

Спираючись на напрацювання видатних методистів минулого й результати власного експериментального дослідження, Л. Попова [8] формулює методико-дидактичні вимоги до використання словниково-логічних вправ під час навчання грамоти шестирічних дітей. Дослідниця зазначає, що такі вправи допомагають учням усвідомлювати лексичні значення слів і відіграють важливу роль у формуванні початкових уявлень про лексико-семантичні групи.

Окремі завдання логічного спрямування на рівні лексичного значення слів подає у своєму зошиті з розвитку мовлення для першого класу К. Пономарьова [7]. Авторка наголошує на необхідності збагачення словникового запасу дітей словами з різних тематичних груп і пов'язує цю роботу з формуванням уміння складати словосполучення, речення й короткі усні висловлювання.

У посібнику з методики навчання української мови в початковій школі за науковою редакцією М. Вашуленка словниково-логічні вправи розглядають в контексті роботи над збагаченням словника першокласників. Основну частину становлять завдання на опрацювання родо-видових назв [4, 67–69]. Окрім того, укладачі посібника відносять словниково-логічні вправи до видів діяльності, передбачених у розділі «Методика вивчення елементів лексикології» [4, 171–173], де подано десять їх різновидів, наведено приклади й окреслено методичні умови ефективного використання. Таким чином, акцентується увага майбутніх педагогів і вчителів-практиків на значенні розвитку мислення та мовлення учнів через систематичну роботу над словом.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури ми виокремили психолого-педагогічні умови ефективності

організації словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів:

1. Урахування вікових та пізнавальних особливостей молодших школярів. Словниково-лексична робота повинна відповідати рівню розвитку мислення дітей, базуватися на наочності, ігрових і проблемно-пошукових методах. Важливо, щоб учні навчилися самостійно відкривати нові значення слів через зіставлення, спостереження й мовні експерименти.

2. Спрямованість словниково-лексичної роботи на активну мисленнєву діяльність учнів. Завдання з лексики мають не лише збагачувати словник, а й вимагати від дитини аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення понять. Наприклад, добір синонімів і антонімів, тлумачення значень слів у різних контекстах, групування слів за спільною семантичною ознакою стимулюють розвиток операційного мислення.

3. Інтеграція лексичної роботи з іншими видами мовленнєвої діяльності. Формування глибоких лексичних знань можливе лише в єдності з розвитком усного й писемного мовлення. Тому лексичні вправи доцільно поєднувати з творчими завданнями: складання висловлювань, описів, міні-текстів, ситуацій спілкування, що сприяє перенесенню лексичних знань у практичну діяльність.

4. Використання проблемно-розвивальних і когнітивно-комунікативних методів навчання. Застосування методів порівняльного аналізу лексичних одиниць, лінгвістичних досліджень, ситуаційних завдань та евристичних бесід активізує інтелектуальні операції учнів, формує вміння мислити логічно та критично.

5. Системність і послідовність лексичної роботи. Ефективність забезпечується тоді, коли робота зі словом має системний характер: здійснюється на всіх етапах уроку, у різних видах мовленнєвої діяльності, з поступовим ускладненням завдань і поверненням до вже засвоєних слів у нових контекстах.

6. Мотивування учнів до пізнання слова як мовного і мисленнєвого феномену. Використання цікавих текстів, фольклорних матеріалів сприяє створенню позитивного емоційного фону, що стимулює пізнавальну активність і бажання мислити.

Отже, одним із важливих чинників розвитку мислення молодших школярів є систематична словниково-лексична робота, адже саме слово виступає основною одиницею мовлення й мислення. Лише за умови поєднання всіх зазначених чинників словниково-лексична робота стає дієвим засобом розвитку мислення молодших школярів і підґрунтям їх мовленнєвого зростання.

Висновки. Узагальнення результатів аналізу науково-методичних джерел з досліджуваного питання свідчить про те, що сучасна початкова школа має бути орієнтована не лише на засвоєння учнями певного обсягу знань, а й на формування в них умінь мислити, аналізувати, порівнювати, узагальнювати й робити висновки. Одним із дієвих засобів формування мисленнєвих операцій у молодших школярів є словниково-логічні вправи. Ефективність словниково-лексичної роботи як засобу розвитку мислення молодших школярів забезпечується комплексом взаємопов'язаних психолого-педагогічних умов. Її результативність залежить від урахування вікових і пізнавальних особливостей дітей, спрямованості вправ на активну розумову діяльність, інтеграції лексичних завдань з іншими видами мовленнєвої практики. Важливе значення має використання проблемно-

розвивальних і когнітивно-комунікативних методів, які сприяють формуванню логічного й критичного мислення учнів,

системність і послідовність роботи над словом, а також створення мотиваційного середовища, що стимулює інтерес до пізнання мовних явищ.

Список використаних джерел

1. Загальна психологія: підручник / за заг. ред. С.Д. Максименка. 4-те вид., переробл. і доп. Київ: Людмила, 2025. Том 2. 456 с.
2. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко; упоряд. і авт. комент. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл та ін. Київ: Рад. школа, 1989. 609 с.
3. Методика викладання української мови: навч. посібник / за ред. С. І. Дорошенка. 2-е вид, переробл. і доп. Київ: Вища школа, 1992. 398 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посібник для студентів ВНЗ / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
5. Паскал Н. В. Використання ігор та вправ на уроках мови та читання. *Бібліотечка вчителя початкової школи*. 2000. № 5/6. С. 8-13.
6. Пономарьова К. І. Зошит з розвитку мовлення. Подружися зі словом. 1 клас. Київ: Генеза, 2017. 48 с.
7. Попова Л. Б. Словниково-логічні вправи в період навчання грамоти. *Початкова школа*. 1987. № 10. С.52-58.
8. Поясок Т. Б., Беспарточна О. І. Педагогіка: навчальний посібник. Кременчук: Видавництво «НОВАБУК», 2024. 208 с. URL: <https://surl.li/uszatw> (дата звернення: 01.11.2025).
9. Решетняк М. В. Розвиток логічного мислення дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 24 с.
10. Савченко О. Я. Урок у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта, 1993. 224 с.
Сіранчук Н. До проблеми створення методичної системи формування лексичної компетентності учнів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9 (77). С. 303-306. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2953/2714> дата звернення: 01.11.2025).
11. Стимулювання творчого сприймання інформації / В. О. Моляко та ін.; за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 72 с.
12. Сурова Т. І. Основи розвивального навчання на уроках мови в початкових класах. Кам'янець- Подільський: Аксіома, 2004. 132 с.
13. Яновська Т. А. Психологічні особливості наочно-образного мислення молодших школярів. *Молодий вчений*. 2020. Квітень. № 4 (80). С. 107-110. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-24>

References

1. Maksymenko, S. D. (Ed.). (2025). *Zahalna psykhohiia*: pidruchnyk [General psychology: textbook; 4th ed., rev. and enl., Vol. 2]. Kyiv: Liudmyla. [in Ukrainian].
2. Kostiuk, H. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti*; za red. L. M. Prokoliienko; uporiad. i avt. koment. V. V. Andriievskia, H. O. Ball ta in. [Educational and upbringing process and psychological development of personality; edited by L. M. Prokoliienko, V.V. Andriievskia, H. O. Ball eds.]. Kyiv: Rad. Shkola. [in Ukrainian].
3. Doroshenko, S. I. (Ed.). (1992). *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy*: navch. posibnyk [Methods

- of teaching the Ukrainian language: teaching manual; 2nd ed., rev. and enl.]. Kyiv: Vyscha shkola. [in Ukrainian].
4. Vashulenko, M. S. (Ed.). (2011). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli: navch.-metod. posibnyk* [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school: teaching- methodical manual]. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian].
 5. Bibik, N. M. (Ed.). (2017). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian School: a guide for teachers]. Kyiv: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady». [in Ukrainian].
 6. Paskal, N. V. (2000). Vykorystannia ihor ta vprav na urokakh movy ta chytannia [Using games and exercises in language and reading lessons]. *Bibliotekha vchytelia pochatkovoï shkoly – Elementary school teacher's library*, (5-6), 8-13. [in Ukrainian].
 7. Ponomarova, K. I. (2017). *Podruzhysia zi slovom 1 klas: zoshyt z rozvytku movlennia* [Make friends with words. Grade 1: speech development workbook]. Kyiv: Heneza. [in Ukrainian].
Popova, L. B. (1987). Slovnkykovo-lohichni vpravy v period navchannia hramoty [Vocabulary and logical exercises in the period of learning to read and write]. *Pochatkova shkola – Elementary school*, (10), 52-58. [in Ukrainian].
 8. Poiasok, T. B., & Bespartochna, O. I. (2024). *Pedahohika: navchalnyi posibnyk* [Pedagogy: a teaching manual]. Kremenchuk: Vydavnytstvo «NOVABUK». Retrieved from: <https://surl.li/uszatw> [in Ukrainian].
 9. Reshetniak, M. V. (2013). *Rozvytok lohichnoho myslennia ditei molodshoho shkilnoho viku* [Development of logical thinking of primary school children]. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian].
 10. Savchenko, O. Ya. (1993). *Urok u pochatkovykh klasakh: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Lesson in primary school: teaching-methodical manual]. Kyiv: Osvita. [in Ukrainian].
 11. Siranchuk, N. (2020). Do problemy stvorennia metodychnoi systemy formuvannia leksychnoi kompetentnosti uchniv [To the problem of creating a methodological system for forming students' lexical competence]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya «Filolohiia» – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy». Series «Philology»*, 9(77), 303-306. Retrieved from: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2953/2714> [in Ukrainian].
 12. Moliako, V. O. (Ed.). (2018). *Stymuliuvannia tvorchoho sprymannia informatsii* [Stimulation of creative perception of information]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
 13. Surova, T. I. (2004). *Osnovy rozvyvalnoho navchannia na urokakh movy v pochatkovykh klasakh* [Fundamentals of developmental learning in language lessons in primary school]. Kamianets-Podilskyi: Aksioma. [in Ukrainian].
 14. Yanovska, T. A. (2020). Psykholohichni osoblyvosti naochno-obraznoho myslennia molodshykh shkoliariv [Psychological characteristics of visual-figurative thinking of young schoolchildren]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 4(80), 107-110. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-24> [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 04.11.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 12.11.2025 р.
Статтю опубліковано 01.12.2025 р.

Про авторів**Наталія Лазаренко,**

докторка педагогічних наук,
професорка кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3556-8849>
nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua

Надія Комарівська

кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9538-4048>
nadiia.komarivska@vspu.edu.ua

About the Authors**Nataliya Lazarenko,**

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3556-8849>
nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua

Nadiia Komarivska,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9538-4048>
nadiia.komarivska@vspu.edu.ua

